

17. AS, Rudarska knjiga za Kranjsko, knjiga 1; glej opombo 16.
18. Valvasor: Die Ehre des Herzogthums Krain, Laibach — Nürnberg 1689.
19. Glej opombo 16.
20. Glej opombo 16.
21. Glej opombo 8.
22. Glej opombo 2.
23. Krajevni leksikon dravske banovine, Ljubljana 1937.
24. Prepis je v knjižnici Zavoda za spomeniško varstvo SR Slovenije. Zahvaljujem se dr. Milošu Rybaču za pomoč pri iskanju te kronike.
25. AS, Rojstna knjiga Radeče 1726—1748.
26. Zaradi več takšnih najdb slovenskega imena dosledno uporabljam ta izraz v sestavku. Izraz papirni mlin je direktni prevod iz nemščine (Papiermühle) in je neprimeren.
27. Glej opombo 25.
28. Jože Šorn: Starejši mlinci za papir na Slovenskem, Zgodovinski časopis, VIII (1954); dr. Šorn je prepisal iz urbarja ime papirničarja Stiuen.
29. AS, Rojstna knjiga Radeče 1700—1725.
30. Glej opombo 29.
31. AS, RDA, fasc. 168; glej opombo 28.
32. Glej opombo 28.
33. AS, Bekanntnus Tabelle (BT), fasc. 168.
34. AS, Rojstna knjiga Radeče 1749—1784.
35. AS, Mrliška knjiga Radeče 1749—1784.
36. Glej opombo 25.
37. AS, Komerčna komisija (Kom. kom.), Lit P, No 2, vol. 1.
38. AS, Deželno glavarstvo za Kranjsko, škatla 56 (Publico Politico, Lit P, No 2, vol. 1).
39. Problem zbiranja cunj zahteva posebno raziskavo, saj je bil to največji problem vseh papirničarjev, tudi kranjskih. Ohranjenega je tudi precej gradiva o tej temi.
40. Glej opombo 5.
41. Glej opombo 37.
42. Glej opombo 28.
43. Glej opombo 37.
44. Viktor Thiel: Steirische Land-und Forstwirtschaft im 18. Jahrhundert, Graz 1923.
45. Glej opombo 28.
46. Glej opombo 34.
47. Glej opombo 34; AS, Rojstna knjiga Radeče 1784—1794.
48. Glej opombo 8.
49. AS, Rojstna knjiga Radeče 1784—1794.
50. Glej opombo 8.

FRANJO STERLE, USTANOVITELJ UMETNIŠKE ŠOLE »PROBUDA« IN VLOGA ŠOLE V TEDANJEM LIKOVNEM ŽIVLJENJU

FRANCE GOLOB

Slovenski likovni umetniki so se do ustanovitve Akademije upodablajočih umetnosti v Ljubljani (27. X. 1945)¹ šolali v tujini (Dunaj, München, Praga, Pariz, Petrograd, Gradec ter zasebne šole), na Akademiji za umetnost in obrt v Zagrebu (ustanovljena leta 1921)² in na Likovni akademiji v Beogradu (ustanovljena leta 1937).³

Pred ustanovitvijo Akademije upodablajočih umetnosti je bila v Ljubljani na Srednji tehnični šoli samo moška obrtna šola s kiparskim in rezbarskim oddelkom (ustanovljena leta 1920).⁴ Ta šola je nastala iz Strokovne šole za lesno industrijo (ustanovljena leta 1888),⁵ ki se je leta 1900 preimenovala v Cesarsko kraljevo umetno obrtno šolo.⁶ Mnogi slovenski umetniki so ravno na teh šolah dobili svojo prvo likovno izobrazbo. Poleg teh šol pa je v Ljubljani brez večjega uspeha od leta 1907 do I. svetovne vojne delovala zasebna slikarska šola.⁷ Ustanovila sta jo Rihard Jakopič in Matej Sternen. Slednji je

naslednje leto opustil pouk, tako da je Jakopič sam vodil šolo do njenega konca.

Ob ustanovitvi kraljevine SHS so si slovenski likovni umetniki, kot navaja dr. Stane Mikuš v monografiji o Ivanu Napotniku, »prav na tihem želeli seveda tudi najvišji umetniški zavod — Akademijo za upodablajočo umetnost«. Prvi korak k temu je naredilo v Ljubljani 9. IV. 1921. leta⁸ društvo jugoslovanskih umetnikov, industrijcev in trgovcev, društvo »Probuda«⁹ z namenom, da se oživi slovenska moderna umetna obrt na podlagi tradicije. V svojem programu je imelo društvo tudi načrtno zbiranje narodopisnega gradiva. Idejni vodja društva »Probude« je bil profesor risanja na Tehnični srednji šoli v Ljubljani in vnet zbiratelj slovenskega narodopisnega gradiva, Oton Grebenc.¹⁰ Sočasno je ustanovil šolski odsek »Probude«, pod vodstvom ustanovitelja akademskega slikarja portretista Franja A. Sterleta (rojen 7. 5. 1889 Dolenja vas pri

Cerknici, umrl 28. 4. 1930 London), umetniško šolo »Probuda«¹¹ z namenom, da bi se razvila v umetno-obrtno šolo, ki bi ob svojem delu uporabljala društvene umetnostno-obrtno etnografske zbirke. Šola bi se kasneje izpopolnila v visoko šolo za umetnost in industrijo. Društvo »Probuda« je imelo tudi svoja Pravila,¹² ki jih je potrdilo dne 10. III. 1921 Policijsko ravnateljstvo v Ljubljani. Pravila so imela dvanajst glavnih členov z dvaindvajsetimi odstavki. Tako je bilo v prvem členu ime in sedež društva, ki se je glasilo: »Probuda«, društvo jugoslovanskih umetnikov, industrijcev in trgovcev v Ljubljani. Drugi člen pa je obsegal namen in cilj društva, po odstavkih:

a) Razširjanje smisla in ljubezni do domače umetnosti in pospeševanje umetne in stavbne obrti po možnosti na podlagi domačih umetniških motivov ter predvsem osamosvojitve od zadevne tuje industrije.

b) Pospeševanje umetnosti in ustvaritev ugodnejših življenjskih razmer jugoslovanskih umetnikov.

c) Dati absolventom in absolventinjam obrtnih učilišč, kolikor pridejo v tem oziru v poštev, kakor tudi sploh umetno-obrtniškimi delavcem popolnejšo izobrazbo in umetno-obrtniško direktivo o njihovih strokah.

d) Po možnosti preskrba v teh strokah uporabnih invalidov.

e) Zbiranje etnografskega blaga potom posebne društvene sekcije za varstvo domačije in ljudsko-umetniških motivov na obrtnih in stavbnih predmetih v uporabo v umetnosti, v obrti in v stavbarstvu.

Med drugimi člani so tudi: osnutek za društveni znak in člen o razpustu društva, v katerem se pripominja, da pripada društveno premoženje »Narodni galeriji«. Društvo »Probuda« in njegova zasebna Umetniška šola sta imela svoj dom v prostorih Srednje tehnične šole v Ljubljani, pod pokroviteljstvom njenega mecena in ustanovnega člana ravnatelja Ivana Šubica, bratranca naših slikarjev Janeža in Jurija Šubica. Takoj po ustanovitvi društva »Probuda« je pričela njena Umetniška šola »Probuda« z delom. Ker šola ni bila državna, so morali njeni slušatelji plačevati šolnino.¹³ Svoje vesti je objavljala v šolskem glasilu Tehnične srednje šole v Ljubljani »Izvestja« ali v dnevnem časopisu »Jutro« in v reviji »Domači prijatelj«.

V zapuščini akademskega slikarja Franja Sterleta je ohranjen list z imeni in poklicni prvih učencev iz leta 1921.¹⁴ Teh je bilo petinpetdeset (55). Med njimi je bilo 8 učiteljev,

10 učencev srednjih šol, od tega štirje dijaki Moške obrtne šole na Tehnični srednji šolji. Elko Justin, Josip Srebrnič, Miha Maleš in Dragotin Oražem; med drugimi je bil tudi arhitekt Rudolf Treo in študent arhitekture Emil Navinšek; ostali so bili drugi poklicev, med njimi pravniki, uradniki kot tudi uradnik Jugoslovanskih državnih železnic kasnejši slikar, poet slovenske krajine, Franče Pavlovec.

Umetniška šola »Probuda« je že po dveh mesecih marljivega dela priredila 3. julija svojo prvo razstavo v risalnici Tehniške srednje šole. O razstavi poroča dnevni časopis »Jutro« med drugim naslednje:¹⁵ »K otvoritvi razstave slikarske šole »Probude« se je zbralo včeraj mnogo prijateljev umetnosti, med zastopniki vlade in raznih poverjeništev je bil tudi predsednik dr. Baltič«. Nato nadaljuje: »Probuda« pa je storila tudi korak naprej in je odprla svojo slikarsko šolo, ki naj bi bila dostopna vsem, ki se žele spopolniti v tej stroki. Iz nje pa naj izhajajo tudi oni nadarjeni talenti, ki preidejo pozneje na umetniško akademijo. Ob enem pa služi šola vzgoji za umetno obrt. Ta začetek lahko vodi do tega, da se razvije počasi tudi v Ljubljani umetniška akademija. Šola je trajala en četrt leta. Uspeh je bil za ta čas nenavadno lep. Poučevali so gg. prof. Šantel, Sever, Sterle in Gaspari.«... nadalje... »Prevladuje portret, med temi se nam je zdele ime Komac opombe vredno: sicer pa je ta zbirka (razstava!) bogata in je napolnila celo steno. Na mizah smo videli predvsem narodne vezenine, ornamentiko, poskuse v lastni kompoziciji, pisanice, akvarele s pokrajinskimi motivi. Grafika ima nekaj zanimivih izdelkov. Gasparijeva šola se kaže posebno v lepih kompozicijah in narodnih motivov.«

Veliko zavzetost šole nam potrjujeta dva dokumenta za šolsko leto 1922. Posebno zanimiv je prvi, ki nas seznanja s člani kuratorija in predavatelji.¹⁶ In sicer: »Sporočilo v katerem sporoča šolsko vodstvo, da si šteje v čast izročiti dekrete gg. profesorjem umetniške šole za mesto v kuratorij. Voditelj šole akad. slikar Sterle, Ljubljana 24. februarja leta 1922.«

Nato so navedena imena:

univ. prof. arh. Plečnik Josip, mesto v kuratorij,

akad. kip. Repić Alojzij, mesto v kuratorij,

univ. prof. Sternen Matija, mesto v kuratorij,

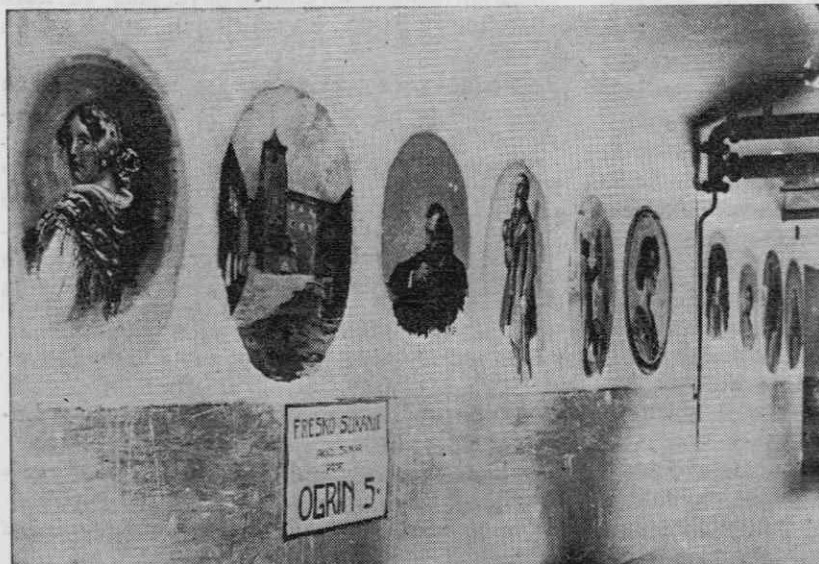
prof. akad. medaljer Sever Anton, konstruktivna perspektiva,
 prof. Cigoj Ernest, narodna ornamentika,
 prof. arh. ing. Kregar Rado, arhitektonsko oblikoslovje,
 prof. umet. slikar, Šantel Saša, grafika, teoretično in praktično,
 prof. Logarič Pavle, splošna zgodovina in umetnost,
 prof. umet. slikar Gaspari Maksim, figuralna kompozicija,
 prof. akad. kipar, Berneker Fran, kiparstvo,
 prof. Volavšek Davorin, zgodovina domače umetnosti,
 prof. Vesel Franc, uvod v fotografijo.

Druga okrožnica je iz konca šolskega leta, dne 20. VI. 1922.¹⁷ V njej sporoča šolsko vodstvo svojim profesorjem, da se zaključi 24. junija pouk za letošnje leto 1922. Prihodnje šolsko leto se prične meseca oktobra. Učiteljskemu zboru naroči, naj učenci za razstavo namenjena dela oddajo najkasneje do 20. septembra. Na razstavi, ki bo meseca oktobra, mora biti prisoten ves učiteljski zbor. Okrožnico so podpisali vsi predavatelji.

Obvestilo za vpis v novo šolsko leto 1922 do 1923 je bilo v časopisu »Jutro«.¹⁸ V njem šolsko vodstvo obvešča, da je vpisovanje za vse oddelke (slikarska in kiparska šola, grafika, tipografija, fotografija, narodna ornamentika in slikanje na fresko) od 15. do 16. X. pri voditelju šole, akademskem slikarju Franju Sterletu na Tehnični srednji šoli. Ob tem obvestilu je tudi opozorilo na šolsko razstavo. Istega leta je Franjo Sterle organi-

ziral enomesečni tečaj fresko slikarstva.¹⁹ Tečaj je bil meseca decembra v kletnem hodniku Tehnične srednje šole. Vodil ga je akad. slikar Simon Ogrin. Tečaja so se udeležili naslednji slikarji in amaterji: Maksim Gaspari, G. R. Gašperin, Franjo Kopač, J. Kübert, Rudolf Marčič, Gašper Porenta, Mara dr. Sajovičeva, Franc Škodlar (Čoro), Franjo Sterle in Saša Šantel. Danes so freske prebeljene. Ohranjen pa je fotografski posnetek z dne 30. X. 1923. leta.²⁰ Na njem je razvidno, da je v hodniku na steno naslikanih v obliki elipse (v. 100 cm) 13 portretov in ena veduta. Pod upodobitvami je na levi strani v pravokotniku napis: »Fresko slikanje akad. slikar prof. Ogrin S.« Posnetek je fotografiran v perspektivi tako, da so upodobitve od sredine na desno stran nezaznavne. Na fotografiji si sledijo od leve proti desni naslednje upodobitve: Doprsna upodobitev mladega dekleta v narodni noši in monogram M. G. (Maksim Gaspari). Veduta, doprsna upodobitev moža z brado in monogram G. P. (Gašper Porenta). Stoječi moški z dvojno brado, klobukom v desnici in polico v levici ter monogram z letnico S. Š. 1922 (Saša Šantel). Slikar pri slikanju, doprsni portret ženske v profilu in monogram S. ? (Franjo A. Sterle ?). Ostale upodobitve so zaradi že popreje omenjenega fotografskega posnetka nezaznavne.

Umetniška šola je svoje šolsko leto 1922 do 1923 zaključila z razstavo. O njej sporoča »Jutro«²¹ v »Kulturnem pregledu« med drugim naslednje »Razstava ima troje oddelkov. V prvem vidimo glave in akte, katerih risanje je vodil g. akad. slikar Sterle. Njegov način poučevanja se zrcali iz del učencev,

Posnetek fresk z enomesečnega fresko tečaja, ki ga je vodil akad. slikar Simon Ogrin. Danes se freske nahajajo pod beležem v kletnih prostorih Tehnične srednje šole v Ljubljani

Posnetek zaključne razstave »Umetniške šole Probuda«, leta 1922–23, oddelek Franca A. Sterleta

pravilna risba na podlagi anatomskega študija«. Nadalje sledi: »V drugem oddelku razstave nahajamo narodno ornamentiko, dekorativno pisavo in umetniško opremo knjig. Gojenci v tej skupini so delali pod večjim vodstvom naših slikarjev g. g. prof. Šantla in M. Gasparija. Tretji oddelek (v suterenu) obsega freske ali slikarije na presno.« O razstavi je ohranjenih še več dokumentov, in sicer trije fotografski posnetki razstave v učilnicah Tehnične srednje šole, fotografski posnetek tečaja stenskega slikarstva in nekaj originalnih risb učencev.²² Prva fotografija prikazuje razred, v katerem so razstavljene risbe in slike učencev »Probude«. Dela so razstavljena na šolski tabli, desno ob njej na panoju in na desni steni. Pod risbami na desni strani so klopi, na katerih so tudi risbe. Vodja šole akad. slikar Franjo Sterle sedi na stolu na desni strani ob vhodu. Slike, ki visijo na šolski tabli, so uokvirjene. Nad njimi je napis »Risanje in slikanje portreta in akta, draperije in kompozicije. Voditelj šole akad. slikar F. Sterle.« Pod risbami je napis: »Slike naprodaj«. Druga fotografija prikazuje učilnico, v kateri so po sredini in ob oknih razvrščene klopi, na katerih so razstavljene izdelki učencev. Predavatelj Saša Šantel stoji z vodjo šole Franjem Sterletom v kotu med oknom in šolsko tablo. Na njej so narisani ornamenta, levo in

desno, v sredini pa je upodobljena pokrajina v ornamentalnem okviru. Zgoraj nad šolsko tablo je napis: »Tečaj za dekorativno pisavo in umetniško opremo knjig. Slikar prof. Š. Šantel.« Na tretji fotografiji vidimo samo del šolske učilnice, v kateri je razstava. Slike in risbe so razstavljene na šolski tabli in na obeh mizah pred njo. Na desni strani ob tabli so vrata. Na podbojih vrat sta obešeni dve sliki. Na vrhnji prekladi je napis: »Narodna ornamentika, prof. akad. slikar M. Gaspari.« Na desni strani učilnice pred vrati sedi na klopi Maksim Gaspari, ob njem stoji s klobukom v roki njegov notranjski rojak ravnatelj šole »Probuda« akad. slikar Fran Sterle.

Iz tega obdobja je ohranjenih 16 risb, risanih s svinčnikom ali ogljem na risalni list, učencev umetniške šole »Probuda«. Med njimi je 12 signiranih.²³ Risbe so:

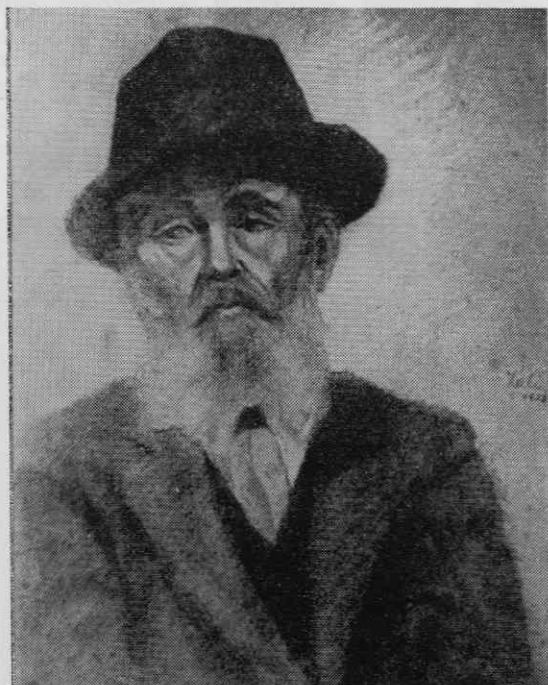
1. Dekle z ruto, sig. d. sp. in dat. 1. sp., Probuda 1923, Helena Marolt, 20. XII.
2. Študija moške figure sig. d. sp., Helena Marolt.
3. Glava starca z brado in klobukom na glavi, sig. in dat. d. ob strani, Kalin 1923, (akademik, akademski kipar, Boris Kalin.).
4. Glava moža z brki, sig. d. sp., Klančnik Ferdinand.

5. Dekle z ruto, sig. d. zg., dat. 1. sp., Probuda, 1923, Stok.
6. Mož s klobukom, sig. d. sp., Kobilica.
7. Glava žene, sig. d. sp., Kavčič.
8. Študija moške glave, sig. d. sp., J(akob) Golob.
9. Študija moške glave, sig. d. sp., Očakar.
10. Študija moške glave, sig. d. sp., Perdan.
11. Glava dečka, sig. d. sp., RM. 22.
12. Glava starke (profil), sig. 1. zg., (podpis nečitljiv).
13. Starka z ruto na glavi, sig. in dat. ni.
14. Glava starca z brado, sig. in dat. ni.
15. Študija moške glave, sig. in dat. ni.
16. Študija ženske glave, sig. in dat. ni.

Risbe so risane študijsko po modelu. Nekaj upodobitev se odlikuje po kvaliteti in kaže na likovno nadarjene izvajalce.

Po tej razstavi je vodstvo Umetniške šole »Probuda« obvestilo v časopisu »Jutro« dne 3. IX. 1923. leta vse kandidate za vpis v njeno četrto šolsko leto.²⁴ Seznanja jih, da bo v novem šolskem letu razširilo predmetnik za štiri nove predmete: malo plastiko, medaljerstvo, fotografijo in opisno geometrijo. Prikazan je tudi predmetnik:

- a) Risanje in slikanje portreta in akta, draperije in kompozicije. Trikrat na teden, vsakokrat po dve uri popoldne ali zvečer (poučuje akad. slikar Fr. Sterle).

Risba slušatelja »Umetniške šole Probuda«, oddelek Franja A. Sterleta: Portret starca, sign. in datum desno ob robu v sredini: Kalin (Boris) 1923 (kasneje akad. kipar, profesor in redni član SAZU)

- b) Mala plastika in medaljerstvo (izdelovanje majhnih kipov in medalij iz plastelina, ulivanje v mavcu in bronu, cizeliranje). Poučuje prof. in akad. medaljer Anton Sever. Število tedenskih ur po dogovoru.
- c) Grafika: ilustracija, plakat, ex libris, pozneje lesorez in bakropis. Samo za nadarjene učence. Vsako sredo od 16. do 18. ure (prof. S. Šantel).
- d) Fotografiranje. Predavanje in praktično delo v laboratoriju, ekskurzije zaradi vaj, tri ure na teden (poučuje g. Fran Vesel, predsednik kluba mladih fotografov).
- e) Konstruktivna perspektiva, 2 uri na teden (poučuje prof. A. Sever).
- f) Anatomija, 2 uri na teden (akad. slikar Mirko Šubic).
- g) Arhitektonsko oblikoslovje s posebnim ozirom na potrebe umetnikov in kandidatov za državni izpit, 2 uri na teden. (Predavatelj ni omenjen!)
- h) Narodna ornamentika in kompozicija v narodnem duhu, 2 uri na teden (poučuje akad. slikar M. Gaspari).
- i) Opisna geometrija za slikarje in učitelje, ki se pripravljajo na srednješolski risarski izpit, oziroma za meščanskošolski izpit ter za gimnazijske dijake, ki nameravajo nadaljevati svoje študije na tehniki, 4 ure na teden (poučuje prof. R. Tejkal).
- j) Zgodovina umetnosti in razvoj slovenske ljudske umetnosti, 1 uro na teden (prof. D. Volavšek).

Ob tako bogatem predmetniku, (ki se ni razlikoval pri glavnih predmetih od predmetnika na novo ustanovljene akademije upodablajočih umetnosti v Ljubljani, dne 27. X. 1945,²⁵ je vodstvo Umetniške šole »Probuda« čutilo potrebo po spremembi oziroma dopolnitvi svojega Pravilnika, sprejete 10. III. 1921. leta. Nova, tiskana Pravila društva »Probuda«, potrjena od Pokrajinske uprave za Slovenijo z odlokom št. 37662 od 20. XII. 1923, so obsežnejša in imajo 32 glavnih členov.²⁶ Pomembne spremembe v primerjavi s Pravili iz leta 1921 so naslednje:

1. Pri drugem glavnem členu izpadejo odstavki c, d, e. Pridruži se nov odstavek c, ki se glasi: Ustanovitev in vzdrževanje umetniških, umetno-obrtnih in stavbarskih šol oziroma tečajev v Ljubljani in po potrebi tudi v drugih krajih Slovenije.
2. Razširi se organizacija društva tako, da se v vseh upravnih, oziroma industrijskih

središčih Slovenije ustanovi Centrala »Okrožja«, ki zasledujejo iste cilje kot Centrala. Okrožja so podrejena Centrali in delujejo sporazumno z njo.

3. Nastane nov šesti glavni člen, ki se glasi: V svrhu razdelitve društvenih poslov in izvedbe društvene organizacije se ustanove v Centrali sledeči odseki:
1. propagandni organizacijski odsek,
 2. znanstveni — časopisni odsek,
 3. preiskovalni odsek,
 4. odsek za domovinsko varstvo,
 5. umetniški odsek ali umetniški svet,
 6. šolski odsek,
 7. finančni odsek,
 8. revizijski odsek,
 9. pravni odsek,
 10. prireditveni odsek,
 11. industrijski odsek,
 12. stavbni odsek,
 13. gospodarski odsek.
4. Spremembe ob razpustu Društva, XIV. glavni člen, odstavek 32, se glase: Okrožje kot društvo se razpusti, če glasujeta za to 2/3 rednih okrožnih članov. Društveno premoženje pripada Centrali »Probude« v Ljubljani.

Za sestavo tako obširnih Pravil društva »Probude« je bilo več vzrokov: Umetniška šola »Probuda« je s svojimi nastopi na razstavah dosegala nedvomne uspehe, razširil se je njen predmetnik in s tem se je povečalo število predavateljev, število novih učencev je rastlo, večala se je želja po spremembi zasebne šole v državno in s tem pridobitev lastnih prostorov. Gotovo je bil za uspehe v Umetniški šoli med najbolj zaslužnimi njen ustanovitelj Fran Sterle.

V šolskem letu 1924—1925 je prišlo v Umetniški šoli »Probuda« do pomembne kadrovske spremembe. Dne 11. III. 1924. leta je umrl ravnatelj Tehnične srednje šole Ivan Šubic, ustanovni član društva »Probuda«. Bil je zelo naklonjen voditelju Umetniške šole »Probuda«, saj mu je omogočil štipendijo od dijaških do študentovskih let. Fran Sterle mu je za to naklonjenost in verjetno tudi prijateljstvo napisal ob njegovi smrti v »Narodni dnevnik« dne 13. IV. 1924 naslednje vrstice: »Ko je prof. Grebenc, predsednik društva »Probuda«, ustanavljal to silno važno narodno institucijo, jaz pa umetniško šolo istega imena, je bil pokojni vladni svetnik Ivan Šubic tisti, kateri je prvi sprejel društvo in šolo pod streho Tehnične srednje šole«. Franjo Sterle je končal sestavek o po-

kojnem Ivanu Šubicu z besedami: »Na mojo sliko pa (portret Ivana Šubica), katera je bila javno razstavljen, smo zapisali sledeče besede »Probuda se klanja nesmrtnim manom velikega moža, svojega ustanovnega člana.«²⁷

To leto Umetniška šola »Probuda« ni imela razstave. Organizirala je počitniški tečaj »Probude« za risanje in slikanje glave, kostima in po možnosti akta in krajine, od 1. julija do 30. avgusta.²⁸ Kot piše na letaku, bo pouk potekal vsak dan po tri ure. Društvo »Probuda« je pridobilo v ta namen g. Avgusta Černigoja. Šolnina za pouk je znašala 70 din. Tečaj je potekal pod geslom Mladina, Barva, Oblika. Pod letakom je napis. Ravnateljstvo Um(etniške) šole »Probuda«, Fr. Sterle s. r. ravnatelj.

Jeseni leta 1924 je dobila Tehnična srednja šola, ki je omogočala učne prostore Umetniški šoli »Probuda«, novega ravnatelja Jožefa Reisnerja.

Kakšni so bili odnosi med novim ravnateljem in vodjo Umetniške šole »Probuda« Franjem Sterletom, ni znano. Znan tudi ni vzrok za njegov odstop z mesta ravnatelja Umetniške šole »Probuda«, ki ga je prevzel jeseni leta 1924 prof. okad. medaljer Anton Sever; ta je takoj delno reorganiziral šolo. Spremembe so objavili v časniku »Jutro«, dne 7. X. 1924, in so naslednje:²⁹ Šolski odsek društva »Probuda« je to šolo na temelju novih izkušenj na novo organiziral na naslednji način: Šola se deli na tri odseke ki so:

- A. Oddelek za figuralno risanje (glava in akt) z naslednjimi predavanji: anatomija, tehnično risanje, geometrično risanje, projekcijski nauk in konstr. perspektiva, oblikoslovje (slogoslovje) in umetnostna zgodovina.
- B. Oddelek za umetno obrtno strokovno risanje, risanje načrta za umetno vezenje, keramiko, intarzijo, sobno slikarstvo, s predavanji: tehnično risanje, oblikoslovje, zgodovina umetnosti in narodna ornamentika.
- C. Pripravljalni oddelek za začetnike (risanje po modelih in geom. risanje, kolikor je potrebno za razumevanje geometrijskih oblik.

Poleg teh oddelkov bodo na šoli tudi specialni tečaji, in sicer:

- D. tečaj za grafiko,
- E. fotografijo,
- F. malo plastiko,

G. narodno ornamentiko,

H. usnjerez.

Za tem predmetnikom sledi seznam predavateljev:

Figuralno risanje: M. Sternen in M. Šubic,

Umetno-obrtno risanje: M. Šubic,

Tehniško risanje: A. Sever,

Zgodovina umetnosti: Davorin Volavšek,

Anatomija: M. Šubic,

Oblikoslovje: M. Šubic,

Narodna ornamentika: M. Gaspari,

Grafika: S. Šantel in M. Šubic,

Fotografija: Fran Vesel,

Mala plastika: A. Sever,

Usnjerez: Drago Vahtar.

Objava se zaključuje s podpisom: Ravnatelj. um. šole društva »Probuda« A. Sever l. r.

Tako je šola začela novo pot z novim vodstvom Umetniške šole »Probuda«.

Za šolsko leto 1925/26 je ravnateljstvo objavilo v šolskem glasilu Tehnične srednje šole — »Izvestje«, da pouk poteka v učilnicah Tehnične srednje šole od 18. — 20. ure. V časniku »Jutro« z dne 2. X. 1925 so se sporočile kadrovske spremembe predavateljev:

Figuralno risanje in anatomija Ivan Vavpotič,

Risanje po modelih Jaro Hilbert,

Narodna ornamentika Ivo Spinčič,

Grafika Rajko Šubic.

Te kadrovske spremembe so nastale zaradi enoletne odsotnosti Mirka Šubica in Maksima Gasparija, ki se je zaposlil kot restavrador v Kraljevem etnografskem muzeju v Ljubljani. Umetniška šola »Probuda« se je v tem letu udeležila tudi mednarodne razstave dekorativne umetnosti v Parizu. Za izdelavo spalnice v narodnem slogu po načrtu in pod vodstvom prof. O. Grebenca (predsednika društva »Probuda«) je šola prejela diplomu in srebrno medaljo.³⁰

V šolskem letu 1926/27 so ustanovitelji ponovno upali, kot poroča »Jutro«,³¹ da bo šola poddržavljena in da se bo razvila v višjo ali visoko šolo. Zato so se predavatelji umetniške šole »Probuda« obrnili na bansko upravo. Ban dr. Drago Marušič je bil pripravljen pomagati predavateljem. Sklical je anketo, ki naj bi ji sledila še druga, a zaradi spremembe v zasedbi banskega mesta do nje ni prišlo. Predavatelj na umetniški šoli »Probuda«, Saša Šantel, je sestavil in predložil dne 6. X. 1926 banski upravi predmetnik ter učni

načrt za ustanovitev slikarskega oddelka na Tehnični srednji šoli v Ljubljani.³² Načrt je bil sestavljen na temelju sklepa ankete učiteljev umetniške šole »Probuda« in vseh umetnikov ter arhitektov, ki so poučevali na Tehnični srednji šoli. O omenjenem predlogu se je Saša Šantel posvetoval tudi s predavateljem na zagrebški obrtni šoli, slikarjem Markom Rašico. Ta mu je poslal predmetnik in učni načrt njihove šole. Predloženi predmetnik in učni načrt je predvideval, da se oddelek za lesno in kameno kiparstvo razcepi oziroma razširi v dva oddelka: kiparski oddelek in oddelek za dekorativno slikanje oziroma slikarski oddelek. Vsak oddelek bi po načrtu imel 3 letnike oziroma še po en dopolnilni letnik. Vzporedno s prošnjo za ustanovitev slikarskega oddelka so hoteli ustanoviti na Tehnični srednji šoli tudi slikarsko in plesarsko šolo.³³ Namen te šole je bil, kot piše v Načrtu, da bi šola dajala svojim učencem s teoretičnim in praktičnim poukom ter počitniško prakso še umetniško modernim zahtevam ustrezno izobrazbo v sobnem in dekorativnem slikarstvu, oziroma pleskarstvu. Obenem naj bi se učenci usposobili za pomočnike akademičnim slikarjem. Učna doba šole bi bila tri leta. Oba predloga sta ostala samo pri prošnji za ustanovitev oziroma izdelanem predmetniku in učnem načrtu.

Umetniška šola »Probuda« je 15. IX. 1926 leta nadaljevala s svojim delom. Kot poroča »Jutro«,³⁴ sta se po enoletni odsotnosti vrnila v šolo predavatelja Mirko Šubic in Maksim Gaspari. Na novo sta prišla kot predavatelja v šolo Hinko Smrekar (grafika) in Ivan Jurkovič (kiparstvo).

Za svoje sedmo šolsko leto 1927/28 je izdala Umetniška šola »Probuda« tiskani letak.³⁵ V njem naznanja čas vpisa v šolo, naslove oddelkov in tečajev (ustanovljen je bil oddelek za slikanje na tkanino, prof. Saša Šantel), imena predavateljev in obvestilo o razstavi učencev Umetniške šole »Probuda«. Poleg učencev, kot so bili med drugimi Boris Kalin, Franc Klemenčič, Vladislav Pengov, Maks Sedej, Franc Smerdu, Marija Sodnik (Zupanec) in Franc Uršič, sta na razstavi razstavljalata tudi Maksim Gaspari in Hinko Smrekar.

Šolsko leto 1928/29 je bilo v Umetniški šoli »Probuda« brez kadrovskih sprememb in posebnosti. Šola je priredila razstavo iz del prvega soboslikarskega tečaja, katerega je tudi sama organizirala.

»Izvestje« Tehnične srednje šole za leto 1929/30 sporoča, da je bilo vpisanih na vseh oddelkih 72 slušateljev. Med predavatelji se je pojavilo novo ime slikarke Henrike Šantel. V reviji »Domači prijatelj« je dne 6. V. 1930 poleg fotografij, risb in kipov učencev umetniške šole »Probuda« tudi naslednji sestavek: »Javna risarska šola (tečaj), ki jo je svoj čas vzdrževala država v področju T(ehnične) S(rednje) Š(ole), a je bila kasneje ukinjena zaradi financ. Pred štirimi leti je prevzela tudi ta tečaj »Probuda«. Pouk vodi Sever. Vodstvo šole je bilo v prvih treh letih v rokah portretnega slikarja F. Sterleta, od četrtega leta naprej je šolo vodil A. Sever. O uspehih šole pričajo razstave 1922, 1923, 1924 in 1927. Poleg tega so bile razstave v letu 1928, dela iz prvega soboslikarskega tečaja, ki je potekal pod okriljem »Probude«. Nadalje omenja danes že znane slovenske kiparje ali slikarje, ki so hodili na to šolo: Elo Justin, Boris Kalin, Franc Košir, Miha Maleš, Franc Pavlovec in brata Pengov.« Sestavek se zaključuje z vestjo, da je tik pred natiskom številke »Domačega prijatelja« prišla iz Londona žalostna vest o smrti ustanovitelja in prvega voditelja šole »Probuda«, akademskega slikarja Frana Sterleta. Šola »Probuda« je nadaljevala s svojim poslanstvom. Dne 11. VII. 1932. leta je bil izredni občni zbor društva »Probude«. ³⁶ Prepis poročila, ki ga je podpisal predsednik prof. Oton Grebenc, tajnik prof. Anton Sever in odbornika Saša Šantel in Mirko Šubic, poroča med drugim naslednje: Sprememba Pravil društva »Probuda«, sprejetih leta 1923. V poročilu se pripominja, da se morajo pravila spremeniti in naj jih pregleda dr. Skubic. Sledilo je poročilo o delu Umetniške šole »Probuda«. Vodja šole prof. Anton Sever poroča o nujnosti novih prostorov. Vsako leto se pojavljajo učenci z željo, da bi bila šola celodnevna. Prijave za šolanje so prišle celo iz Prekmurja in Primorja. Letno število učencev je 66. Predsednik Jelačin je obljubil vodji šole, da bo šola dobila prostore v bodočem obrtnem muzeju, ki so ga nameravali zidati.

Dne 29. marca leta 1933 so izšla tiskana Pravila ³⁷ Društva »Probuda« v Ljubljani, ki jih je potrdila kraljevska banska uprava. Pravila so imela v primerjavi s »Pravili iz leta 1923 trinajst glavnih členov in triindvajset odstavkov. Spremembe so naslednje:

Prvi glavni člen poudarja, da društvo ni politično.

Drugi glavni člen pripominja pri društvenih sredstvih razne dotacije in podpore.

Deveti glavni člen omenja skrajšanje obsega strokovnih odsekov.

Dvanajsti glavni člen določa, da v primeru razpusta društva pripada društveno premoženje Etnografskemu muzeju v Ljubljani.

V istem letu je društvo »Probuda« poizkušalo ponovno ustanoviti od države priznано umetniško šolo. Tako je glavni odbor društva »Probuda« poslal dne 26. IX. 1933. leta enajst strani obsežno utemeljitev s prošnjo, ki jo je naslovil na bansko upravo. ³⁸ V njej je predlagal, naj bi banska uprava sklicala zastopniškupnemu sestanku, na katerem bi zastopnike Trgovske zbornice in Mestne občine k ki društva »Probuda« utemeljili svoje želje. Prošnji so bili priloženi:

1. Pravila društva »Probuda«.
2. Poročila vodstva umetniške šole »Probuda«.
3. Osnutek Šole za umetnost in industrijo.

V poročilu vodstva umetniške šole »Probuda« omenja njen vodja prof. Anton Sever med drugim naslednje: Šola se je ustanovila leta 1921. Pouk na njej je potekal v večernem času od 18. do 20. ure (v prostorih Tehnične srednje šole). Vendar je zaradi pomanjkanja prostorov potekal dnevni pouk tudi v ateljejih umetnikov.

Šola je imela do leta 1933 naslednje oddelke in tečaje:

1. Figuralno risanje,
2. Anatomija,
3. Perspektiva,
4. Oblikoslovje,
5. Zgodovina umetnosti in domače obrti,
6. Grafika,
7. Fotografija,
8. Narodna ornamentika,
9. Mala plastika in medaljerstvo,
10. Usnjerez in umetno knjigoveštvo,
11. Umetno-obrtno dekorativno risanje,
12. Opisna geometrija,
13. Kiparstvo,
14. Vezenje,
15. Slikanje na tkanino,
16. Javna risarska šola za javno obrt,
17. Slikanje po naravi,
18. Graverstvo,
19. Fresko tečaj,
20. Dekorativno risarski tečaj,
21. Soboslikarski tečaj.

V navedenih oddelkih in tečajih so poučevali: Veličanin Bešter (fotograf), Josip Božič (soboslikarski mojster), Maks Gaspari (akademski slikar), Ivan Jurkovič (akadem-

ski kipar) inž. arch. Rado Kregar (profesor), Pavle Logarič, Simon Ogrin (akad. slikar), Anton Sever (profesor in akad. medaljer), Marija Sluga (učiteljica vezenja), Henrik Smrekar (akademski slikar), Ivo Spinčič (arhitekt), Franc Sterle (akademski slikar), Matej Sternen (akademski slikar), Henrika Šantel (akademska slikarka), Saša Šantel (profesor in akademski slikar), Miroslav Šubic (profesor in akademski slikar), Rudolf Užnik (učitelj graverstva), Karel Vahtar (kipar), Ivan Vavpotič (akademski slikar), Franc Vesel (amater fotograf) in Davorin Volavšek (profesor). Poročilo omenja tudi uspeh šole, med drugim o nagradi na razstavi dekorativne umetnosti v Parizu. Podano je tudi število učencev, in sicer je od ustanovitve 1921 le leta 1933 obiskovalo to šolo 547 učencev in 194 učenk. Šolo so obiskovali: meščansko in ljudsko-šolsko učiteljstvo, otroci obrtnikov in industrialcev, dijaki in učenci (Tehnične srednje šole). Poročilo je zaključeno z mislijo, da je ustanovitev samostojne strokovne šole za umetnost, obrt in industrijo na temeljih sedanje umetniške šole društva »Probuda«, nujno potrebna. Osnutek vsebuje naslov zavoda: »Šola za umetnost in industrijo« in razdelitev zavoda v tri skupine:

- A. Šola za nekvalificirane (Nižja umetna obrtna šola),
- B. Šola za kvalificirane (Umetna obrtna srednja šola),
- C. Šola za visoko kvalificirane (Akademija za umetnost in industrijo).

Osnutek ima tudi razdelitev na oddelke in navedene razne tečaje.

Žal ni bilo od teh prizadevanj po osnovanju šole nič. Umetniška šola »Probuda« je še naprej gostovala v šolskih prostorih Tehnične srednje šole in zasebnih ateljejih predavateljev.

Kljub nerazumevanju oblasti za ustanovitev šole je društvo »Probuda« s predavatelji z umetniške šole »Probuda« izdalo jeseni leta 1936 Razglas.³⁹ V njem sporoča, da bo priredilo v počastitev svoje 15-letnice tečaje visokošolskega značaja, za moderno slovensko umetnostno industrijo. V razglasu objavi imena strokovnih skupin in predavateljev. Med predavatelji umetniške šole »Probuda« je bilo tudi nekaj predavateljev povabljenec. K tečajem je bil prišet tudi tečaj stavbne stroke. Javljena je bila tudi višina šolnine in datum vpisa. Vendar se je široko zasnovan tečaj na željo obrtnikov skrajšal. Nov razglas »Probude« o tečaju⁴⁰ sporoča,

da bosta tečaj visokošolskega značaja za moderno slovensko umetnostno industrijo in tečaj za moderno slovensko oblačilo od 15. januarja do 15. marca leta 1937, tečaj za moderno domače stavbarstvo pa od 15. februarja do 15. marca 1937. leta. Razglas nato našteje predavatelje, namen tečajev in njihov urnik.

Umetniška šola »Probuda« je nadaljevala s svojim delom. V letih 1937—1938 je postala ideja o umetniški šoli oziroma akademiji v Ljubljani znova aktualna. Ob pripravah osnutka novega državnega zakona o umetniških šolah in o potrebnih finančnih sredstvih zanje postane jasno, da bo Slovenija prezrta. Društvo slovenskih likovnih umetnikov je stopilo v akcijo, ki jo je podprl tudi ban dr. Marko Natlačen. Predavatelj na umetniški šoli »Probuda«, Saša Šantel, je naslovil dne 17. III. 1937 pismo predsedniku Narodne galerije dr. Karlu Dobidi.⁴⁷ V njem ga med drugim prosi: »Kot predsednik Narodne galerije ste formalno upravičeni sklicati sestanek onih organizacij, ki so kompetentne za to, da izdelajo organizacijski sestanek slovenske šole za likovno umetnost, to so: Narodna galerija, Društvo slovenskih likovnih umetnikov in društvo »Probuda«, ki vzdržuje že dolgo vrsto let umetniško šolo z namenom, da pripravi teren za državno umetniško šolo.« Nadalje sledi: »V Vašo cenjeno informacijo si dovoljujem priložiti svoječasni elaborat društva »Probuda«, ki se je trudilo leta 1933 doseči šolo v gornjem smislu (»Višjo šolo za umetnost in industrijo«) v Ljubljani. Z nekaterimi nebitvenimi izpremembami bi mogel služiti ta predlog kot podlaga za izdelavo točnega organizacijskega načrta državne šole«. Saša Šantel nato predlaga zastopnika za odbor iz društva »Probuda«, dolgoletnega ravnatelja te šole prof. Antona Severja in predsednika »Probude«, prof. Otona Grebenca. Iz društva slovenskih likovnih umetnikov pa predsednika, akad. slikarja Gojmirja Antona Kosa in tajnika akad. slikarja Mirka Šubica s pripombo, da je Mirko Šubic dolga leta učil na šoli »Probuda«. Po naročilu bana dr. Marka Natlačena sta slikarja Saša Šantel in Gojmir Anton Kos izdelala osnutek predloga za ustanovitev Nižjeumetno-obrtne šole, Umetno obrtne srednje šole in Akademije. Predlog je bil poslan dne 28. X. 1937 prosvetnemu ministru D. Magaraševiću v Beograd. Osnova predloga, ki ga je izdelal akad. slikar Saša Šantel,⁴² ima naslednje točke:

1. Pregled umetnostnega in umetno-obrtnega šolstva v državi s proračunskimi postavkami.

2. Kratek pregled dosedanjih akcij za dosego umetnostne šole v Ljubljani s posebno pripombo o akciji društva »Probuda« leta 1933 in njen predlog.
3. Ugovori proti šoli in razlogi za njeno ustanovitev.

Kot zadnji poizkus o ustanovitvi akademije se je v Ljubljani sestavil pripravljalni odbor za ustanovitev Akademije upodablajočih umetnosti.

Odbor je izdelal 12. X. 1938. leta posebno »Spomenico« z obrazložitvijo zahteve po ustanovitvi akademije upodablajočih umetnosti v Ljubljani.⁴³ Spomenico so s podpisi zastopnikov umetniških in kulturnih društev poslali v Beograd. Med podpisniki na Spomenici ni društva »Probuda« in Umetniške šole »Probuda«, čeprav sta naredila od vseh največ za ustanovitev umetniške šole oziroma akademije upodablajočih umetnosti v Ljubljani. Tudi ta Spomenica pripravljalnega odbora za ustanovitev Akademije upodablajočih umetnosti v Ljubljani ni dosegla zaželenega odziva. Prosvetno ministrstvo v Beogradu se je sprenevedalo, med slovenskimi kulturnimi delavci pa je bil pogled na ustanovitev akademije upodablajočih umetnosti v Ljubljani različen. Tako je na primer dr. Karel Dobida v zvezi s to akcijo med drugim zapisal, »da bi bilo treba pričeti z gradnjo akademije od spodaj. Najprej nam je potrebna vzorna umetnostna obrtna šola...«⁴⁴ Vse to in bližajoči se začetek II. svetovne vojne je vzrok za to, da se ni ustanovila.

Po II. svetovni vojni so 28. X. 1945. leta ustanovili v Ljubljani Akademijo upodablajočih umetnosti in preobrazili moško obrtno šolo ter žensko obrtno šolo v petletno srednjo šolo za umetno obrt.

Društvo »Probuda« je s svojo Umetniško šolo »Probuda«, v kateri je nekaj časa poučeval tudi akademski slikar Marij Pregelj, delovalo do II. svetovne vojne.

Akademski slikar Franjo Sterle, ustanovitelj umetnostne šole »Probuda« in njen prvi ravnatelj, je ustanovil umetnostno šolo s tiho željo, da se bo razvila v umetno obrtno šolo, ki bo ob svojem delu uporabljala društveno umetnostno obrtno etnografsko zbirko. Šola naj bi se kasneje razvila v smer visoke šole za umetnost in industrijo. Njegovo idejo in delo je nadaljeval njegov naslednik prof. akad. medaljer Anton Sever.

Vendar Umetniška šola »Probuda« ni dobila moralne in materialne podpore oblasti za uresničitev svojih ciljev. Šola ni imela svojih prostorov, zato je gostovala na Tehni-

čni srednji šoli, zahvaljujoč se njenemu ravnatelju Ivanu Šubicu in dejstvu, da so nekateri predavatelji na Umetniški šoli »Probuda« tudi redno poučevali na Tehnični srednji šoli. Svoje kulturno poslanstvo je društvo »Probuda« in Umetniška šola »Probuda« opravljala v obliki rednega šolanja, tečajev, predavanj in razstav. Šolo in tečaje so obiskovali različni obiskovalci, to je od intelektualcev do delavcev. S svojimi tečaji kot npr.: Tečaj fresko slikarstva (organizator Franjo Sterle), Umetniška oprema knjig, Narodna ornamentika, Tečaj za moderno slovensko umetnostno industrijo, Tečaj za moderno slovensko oblačilo in Tečaj za moderno slovensko stavbarstvo, sta društvo »Probuda« in Umetniška šola »Probuda« zaorala v samo ledino šolanja slovenskega likovnega oblikovanja.

Na umetniški šoli »Probuda« so dobili svoj prvi likovni poduk ali se izpopolnjevali med drugimi učenci tudi kasneje priznani akademiki, slikarji, grafiki, kiparji, profesorji na akademiji, likovni pedagogi in restavradorji: Tone Demšar, Vida Fakin, Elko Justin, Dore Klemenčič-Maj, Boris Kalin, Zdenko Kalin, Franc Klemenčič, Franc Košir, Tomaž Kvas, Vladimir Lakovič, Miha Maleš, Dana Pajnič-Oražem, France Pavlovec, Božo Pengov, Slavko Pengov, Lojze Perko, Maksim Sedej, Evgen Sajovic, Rajko Slapernik, Karel Putrih, Frančišek Smerdu, Marija Sodnik-Zupanec, Ive Šubic in France Uršič.

OPOMBE

1. Uradni list slovenskega narodnoosvobodilnega sveta in narodne vlade Slovenije, Letnik I/II, v Ljubljani dne 27. oktober 1945, št. 47.
2. Franc Šijanec, Akademije umjetničke v FNRJ, Enciklopedija likovnih umetnosti, A-Čus, Zagreb MCMLIX, str. 26, Avtor na isti strani nepravilno datira ustanovitev Umetniške šole »Probuda« z letnico 1922, pravilno 1921. Ista napaka se pojavi tudi v njegovi knjigi Sodobna slovenska likovna umetnost, Maribor, 1961, str. 77.
3. Prav tam, str. 26.
4. Jožef Reisner, Zgodovina našega zavoda, Spominska knjiga 1888—1938, Ob 50-letnici izdala drž. tehnična srednja šola, str. 57.
5. Jožef Reisner, n. d., str. 46.
6. Jožef Reisner, n. d., str. 47.
7. Špelca Čopič, Pot do slovenske akademije za likovno umetnost, ALU 1945—1975, Akademija za likovno umetnost, Ljubljana, str. 42.
8. Naša upodablajoča umetnost, »Jutro«, 14. aprila 1921.
9. Valentin Rožič, Nekrolog, Profesor Henrik Podkrajšek, Tehnična srednja šola v Ljubljani, Izvestje, 1927—1928, str. 27., Avtor omenja v

nekrologu naslednje: »Društvo jugoslovanskih umetnikov, industrijcev in trgovcev je on (prof. Henrik Podkrajšek) krstil z imenom »Probuda«.

10. Saša Šantel, Od umetnostno-obrtnega društva do umetnostne akademije, Spominska knjiga 1888—1938, Ob 50-letnici izdala drž. tehnična srednja šola, str. 207.

11. Fran Sterle, Prosveta, Narodni dnevnik, I. 13. aprila 1924.

12. Pravila »Probude« z dne 10. III. 1921, K. št. 2675—21, Društvena pravila, fasc. 9122, Arhiv SR Slovenije, hrani še: Pravila »Probude« z dne 20. XII. 1923, Prepis o občnem zboru društva »Probuda«, 11. junija 1932, Prošnja za spremembo društvenih pravil od 20. XII. 1923 in Pravila društva »Probuda« z dne III. 1933.

13. Arhiva o umetniški šoli »Probuda« skoraj ni. Zato ni znana višina šolnine. Arhiv Umetniške šole »Probuda« od leta 1921 do 1924. leta je pred nekaj leti zavrgla sorodnica akad. slikarja Franja Sterleta. Arhiv od leta 1924 do leta 1941 pa je zavrglo sorodstvo akad. medaljerja Antona Severja. Tudi v pogovoru z akademskimi slikarji in avtorjem se učenci Umetniške šole »Probuda«, Vida Fakin, Ive Šubic in Tomaž Kvas niso spominjali višine šolnine. Slednji je pripomnil, da je bila gotovo majhna, ker ni imel denarja. Poročilo vodstva Umetniške šole »Probuda« z dne 26. IX. 1933. leta omenja, »da je moralo vodstvo šole iz minimalnih prispevkov, ki so jih plačevali učenci, kriti stroške za modelirno in učila...«

14. List, na katerem so napisana po abecednem vrstnem redu imena učencev s pisavo akad. slikarja Franja Sterleta, hrani slikarjeva nečakinja, Pepca Stražišar-Burja, Prešernova 61, Domžale.

15. Razstava slikarske šole »Probuda«, Jutro, 3. julija 1921.

16. Dokument hrani slikarjeva nečakinja Pepca Stražišar-Burja.

17. Prav tam.

18. Umetniška šola »Probuda« v Ljubljani, Jutro, 10. oktobra 1922.

19. M., Uspela misel, Slovenec, 12. decembra 1922 št. 273.

20. Zapuščina Frana Vesela, Fototeka, Narodni muzej v Ljubljani, Negativ register 1923, Umetniška šola »Probuda«, posneto 30. X. 1923.

21. Razstava »Probude«, Jutro, 30. oktobra 1923.

22. Zapuščina Frana Vesela, Fototeka, Narodni muzej v Ljubljani, Negativ register 1923, Umetniška šola »Probuda«, posneto 30. X. 1923.

23. Risbe hrani nečakinja akad. slikarja Franja Sterleta, Ivanka Lisac, Dolenjska c. 64, Ljubljana.

24. Umetniška šola društva »Probuda« v Ljubljani, Jutro, 3. novembra 1923.

25. Špelca Čopič, Uredba o ustanovitvi AUU v Ljubljani, ALU 1945—1975, Akademija za likovno umetnost, Ljubljana, str. 58.

26. »Probuda« Ljubljana, Tehnična srednja šola, Pravila, potrjena od Pokr. uprave za Slo-

venijo z odlokom št. 37662 od 20. XII. 1923, hrani Zorka Šubic, Rimska 9, Ljubljana.

27. Fran Sterle, Prosveta, Narodni dnevnik, 13. aprila 1924, str. 3.

28. Letak »Probuda«, Arhiv, Arhitekturni muzej, Ljubljana, Počitniški tečaj »Probuda« od 1. julija do 30. avgusta 1924.

29. Umetniška šola društva »Probuda«, Jutro, 7. oktobra, 1924.

30. Anton Sever, Poročilo vodstva umetniške šole »Probuda« v Ljubljani o delovanju šole od leta 1921 do leta 1933, hrani Zorka Šubic, Rimska 9, Ljubljana.

31. Umetniška šola društva »Probuda« v Ljubljani, Jutro, 7. novembra 1926, str. 4.

32. Saša Šantel, Načrt za ustanovitev slikarskega oddelka na TSS (tehnični srednji šoli) v Ljubljani, V Ljubljani, 6. X. 1926, Načrt sestoji iz 4 listov A4 formata in ga hrani Zorka Šubic, Rimska 9, Ljubljana.

33. Saša Šantel, Slikarska in pleskarska šola, Predmetnik in učni načrt, Ljubljana, 6. X. 1926, Predmetnik in učni načrt obsegata 3 liste A4 formata in ju hrani Zorka Šubic, Rimska 9, Ljubljana.

34. Umetniška šola društva »Probuda« v Ljubljani, Jutro, 7. novembra 1926.

35. Umetniška šola »Probuda«, letak, obsega 2 lista in ju hrani Zorka Šubic, Rimska 9, Ljubljana.

36. Prepis, Izredni občni zbor, dne 11. junija 1932, obsega 3 liste A4 formata in Poprava Pravil društva »Probuda«, rokopis, 2 lista A4 formata, Arhiv SR Slovenije, Društvena pravila, fasc. 9122.

37. Pravila Društva »Probuda« v Ljubljani, 29. marca 1933, Arhiv SR Slovenije, Društvena pravila, fasc. 9122.

38. Prošnja za ustanovitev umetniške šole z dne 26. IX. 1933 obsega 11 listov A4 formata, hrani Zorka Šubic, Rimska 9, Ljubljana.

39. Razglas št. 93, 1936, obsega 4 liste A4 formata, Arhiv, Slovenski etnografski muzej, Ljubljana, fasc. za leto 1936.

40. Razglas št. 366, 1936, obsega 3 liste A4 formata, Arhiv, Slovenski etnografski muzej, Ljubljana, fasc. za leto 1936.

41. Saša Šantel, Osnutek pisma dr. Karlu Dobidi, Ljubljana 17. III. 1937, obsega 4 liste A4 formata, hrani Zorka Šubic, Rimska 9, Ljubljana.

42. Predlog za ustanovitev Nižje umetno-obrtno šole, Umetno obrtno srednje šole in Akademije obsega 4 liste A4 formata, hrani Zorka Šubic, Rimska 9, Ljubljana.

43. Špelca Čopič, Pot do slovenske akademije za likovno umetnost, ALU 1945—1975, Akademija za likovno umetnost, Ljubljana, str. 49, 50, 51, 52.

44. Špelca Čopič, n. d., str. 48.

45. Iskreno se zahvaljujem muzejski svetovalki Zorki Šubic za arhivske podatke o umetniški šoli »Probuda« in mag. Mirku Kambiču za opozorilo o fotografskih posnetkih, ki jih ima arhiv Narodnega muzeja v Ljubljani.